

ר' אורי המבורגר

הייתי

ילד קטן, כשהוא היה זקן כבר; התהלך אט, כמעט גרר רגליו. רואה אני אותו, את ר' אורי המבורגר, סובב בכבודות בין השטיבלך של פליטי העיר העתיקה בקטמון הישנה, תר אחר מתפללים, מתאמץ להביט מתוך משקפי המגדלת, מלמטה כלפי מעלה, כדי למצוא איש זה ואחר, שטרם נתן היום פרוטה לצדקה. אך נגע נגיעה קלה בצידיו של איש, וזה שילשל לידיו פרוטה, בה עזר ר' אורי לר' שמואל, או לר' שמעון, או לכל עני אחר, תלמיד-חכם, עובד ה', לעשות שבת.

עוד מלאה שכונת קטמון ב"אלט-שטאטיגע אידן" (יהודי העיר העתיקה), שברחו הנה עם נפילת העיר בידי הירדנים, בשנת תש"ח, הללו תפסו את בתי העשירים הנוצרים, תושבי המקום, שברחו לביירות. ^{העיר הנוצרי} בתים גדולים ויפים, שחולקו לארבע או לחמש משפחות, עם רהיטים יפים שבני העיר העתיקה לא שזפה עינם כדוגמתם, מעולם.

שתי פסיעות מהבית בו גדלתי, התגורר ר' אורי. מאחורי גדר אבנים נהרסה, על גבי אכסדרה משותפת, עשויה חלונות גדולים, בשכנות עם ה"מגיד'ל", ר' ירחמיאל גינזבורג, ופעסל, אלמנת ר' שמואל חיים קובלקין, יושב ר' אורי בדירתו הקטנה ושנה בעל-פה, בשקט בשקט, מסכת אחר מסכת, סימן אחר סימן מטור שולחן ערוך.

"אן עבירה" (חבל), היה אומר, לקמט ולקרוע ספר, כשניתן ללמוד בעל-פה, מוסר לנו בנו ר' חיים, המספר: "כשהייתי מהלך עמו ברחוב, לא אחת שאלתיו דבר ולא שמע; עסוק היה בלימוד - - - בחן אותנו תמיד בלי ספר. פעם בחנתי אני אותו... בלילות שבת נהגנו ללמוד אגדה, מתוך 'ילקוט סיפורים', הגעתי לקטע ארוך מדי, דילגתי על עשר שורות. מיד החזיר אותי למקום ש'טעיתי' ואמר את הכל בעל פה. גם כשימש כמלמד בת"ת, לא ישב ליד גמרא פתוחה."

פעם נכנס אביו של כותב הטורים, לביתו, ראהו שותה תה, כשהוא חותך לעצמו חתיכות קטנות מאד, מקוביית סוכר. פנה אליו אבא שיחי: "ר' אורי, בשביל העינים החלשות שלכם, בריא אולי לאכול קצת יותר סוכר - 'דבש וכל מיני מתיקה מאירין את העינים' - כתוב

המגיד ר' ירחמיאל גינזבורג

בגמרא. השיב לו: "זהו בל-תשחית; אם יכול אני להסתפק בכמות קטנה, מדוע אשחית כמות גדולה יותר?" נשתתק קמעא. אחר אמר: "יודע אתה אימתי למדתי זאת – במלחמה הראשונה. שרר רעב; מי ראה לחם לפני העיניים? נדרתי נדר, שאם יהיה לי לחם לאכול, לא אכניס אל פי לחם לבן. בקושי התרתי את נדרי לאחר מכן, לקנות חלה לשבת. אבל סוכר?..."

☆ ☆

☆

אתר 1234567

רואה אני בעיני רוחי את ר' אורי המבורגר, בשחר טל ילדות, יושב ליד שולחן מרובע גדול וכבד, המוצב על "פרשת החדרים" במרכז השטיבלך של קטמון, סמוך לחיידר של ר' בנימין ברגר, המלמד הזקן, שלעתים קרובות בכה בתפילתו, ואשר טוהר לב כדוגמתו אין למצוא היום.

[אוצר החכמה]

כל המתפללים כבר הלכו להם, ור' אורי, שא שטיל (שקט מאד), רק רישרוש של ניירות כחולים, בהם הוא מדפדף, רושם וכותב. לאחר מכן שופך הוא את הקופה המלאה מטבעות, וסופר ומונה.

מישהו נכנס ולוחש על אוזנו, כי אשתו צריכה לשיניים תותבות: "אולי תוכלו להלוות חמש לירות?" ור' אורי מכניס ידו לכיס ה"סדריה" (אפודה), היכן שתחוב שעון-הכיס שלו, מוציא את הכסף ואומר: "אינך צריך להחזיר."

ובימים ההם – חמש לירות, לא מעט כסף הן.

☆ ☆

☆

מלפנים, בעיר העתיקה, התגורר ר' אורי, מתחת לביתו של רבי וועלוול מינצברג, בדירה הראשונה שבקומה התחתונה של בית רוטשילד – עם הפתחים הקמורים לכל אורכו – על-יד ר' משה וינוגרד ור' לייזר חצקלזון.

סוכתו היתה הגדולה והיפה שבבתי-מחסה. העצים מהוקצעים, בנויה היטב, מעשה נגר. ליד הכניסה שק לניגוב הרגלים, ובפנים –

בית רוטשילד, בעת עזיבתו בי"ט אייר תש"ח

חבית מים על כן, עם ברז וקערה. חדר אחד לקבלת אורחים, ולאחריו חדר נוסף, כדי לקיים את דברי הסוברים, כי גם בני-הבית ישנים בסוכה.

כאן טרם היה ר' אורי המבורגר לגבאי-צדקה. בשנים קדמוניות היה מלמד דרדקי, אבל במשך השנים שלאחר מכן עסק בהגהת ספרים, ומכך התפרנס בדוחק גדול.

"לא פעם, הלכתי לישון רעב," מספר לנו הבן ר' חיים המבורגר, ומוסיף: "בבוקר היתה אמא נותנת לי לחיידר את ארוחת הבוקר שלה – חתיכת פת חרבה. עתים, כשמצוי היה חצי פרוטה בבית, קנתה גוש ריבה, שקול ועטוף בנייר, שהספיק לעשרה ימים. באם היה יותר כסף, מסרה בידי 'נובריקל' (בקבוקון עשוי פח) ושלחה אותי ל'גמל' (מטחנת שומשום המופעלת על ידי גמל מסתובב), שם מוכרים שמן במחיר זול מאשר בחנות."

סיפור מרטיט סיפר ר' אורי המבורגר לאביו של כותב שורות אלה:
 "פעם הגיע מצבי הכלכלי לשפל כזה, שלא יכולתי לעבור את
 ה'אידישע־גאס' (רחוב היהודים) מרוב חובות לבעלי החנויות הפזורות
 לאורך הרחוב. הלכתי להיוועץ ברבי חיים זוננפלד. שאל אותי:
 'ומעשר כספים אתה נותן?' אמרתי לו: 'הן'. אמר לי: 'מהיום תפריש
 חומש, במקום עשירית' – – –
 "נדהמתי, אך סברתי וקיבלתי."

"עברה מחצית שנה מאז התחלתי להפריש חומש מממוני הדל,
 וכל החובות היו כלא היו. הצלחתי לרכוש שק קמח לבית, פח שמן
 וארגו סוכר. באורח פלא נכנס בהם ה'מזל ברכה'; צפחת השמן לא
 נגמרה, שק הקמח לא התרוקן, ואת ארגו הסוכר ליקקו וליקקו."

"אגב כך סיפר לי ר' אורי, ממשיך אבא שיחי' ומספר, "עוד סיפור
 מעניין על רבי חיים זוננפלד, שאירע עם ה'ביאלער' (ר' דוב מרדכי
 ובטפויגל. תיארונו בקצרה, בחלק א'). פעם באו אנשי בית הכנסת
 של בתי-מחסה, לטעון, כי הביאלער מקדיש שעות מידי יום, לאמירת
 כל ספר תהלים. באותו זמן, טענו המתפללים, יכול היה למסור שיעור
 בבית הכנסת. נפעם רבי חיים: 'שאלה כזו הינכם שואלים? קונס אני
 אתכם – מהיום והלאה, אצווה עליו, כי יאמר פעמיים תהלים בכל
 יום' – – –"

כשר' יצחק לייזר חרל"פ לקח אותו לחתן, היה ר' אורי רק
 בן שלש-עשרה שנה. השדכן, האח הצעיר רבי יעקב משה חרל"פ,
 הכיר את הנער אורי'לע מחגיגת בר המצוה. כ'ראש דגל" של
 החברא-קדישא, בא ר' יעקב משה עם ה"חברה-לייט" (אנשי הח"ק)
 לסעודה, שמע את דרשתו של אורי על הרמב"ם, אותה הכין בעצמו,
 והשתומם מאד; "אם לי אין עדיין בת שהגיעה לפרקה, אציע זאת
 לפחות לאחי הבכור" – אמר, וכך עשה.

אורי'לע, בר-המצוה, היודע את כל התנ"ך בעל-פה וכבר בקי
 גדול ברמב"ם, דור רביעי בירושלים, התארס עם לאה, בת ר' יצחק
 אליעזר חרל"פ, ממונה כולל הורדנא ופינסק, אשר הבטיח להאכילו
 על שולחנו במשך ג' שנים.

רבי יעקב נחמה חרל"פ

ומה אכל על שולחן חותנו במשך אותן שנים שלאחר החתונה? – את זאת גילה ר' אורי רק בסוף ימיו, כפי שאנו קוראים בדברי ההספד שנשא עליו בנו ר' פנחס, בברוקלין, בשנת תשכ"ה:

"אחרי פטירתה של אמנו נ"ע, אישפזנוהו במושב זקנים המאוחד שבעיר הקודש, משם כתב לי את כל סדר יומו, ושזו הפעם הראשונה בכל חייו שהוא אוכל בכל יום ג' סעודות, ועוד הוא משאיר לפניו מחלקו שחילקו לו. והוסיף עוד לכתוב, שאפילו אחרי חתונתו, שזקני הרה"ג זצ"ל התחייב להאכילו על שולחנו ג' שנים – וזקני זה הלא הוא היה מחשובי ירושלים דאז והממונה מכולל הורודנא ופינסק – לא לקח חלקו בראש, כממונים אחרים, אך בביתו שרר מחסור, ולא אכלו שם ג' סעודות ביום."

ובשנים שלאחר מכן, מה מצבו הכלכלי של ר' אורי – "אני זוכר, שבביתנו שרר מחסור בכל דבר, ובזמן המלחמה ה-1 רעבנו ללחם יבש, יחד עם כל ארה"ק ת"ו. אבל גם אחרי שנות המלחמה נכנסה בביתנו חתיכת בשר רק משבת לשבת, וגם זה היה רק לכבוד שבת, אבל לא לשם אכילה ממש..."

"בשנת תרפ"ג, השנה של אחרי הבר-מצוה שלי, קיבל אבי משרה של גזבר-נאמן, למשך שבעה-תשעה ימים (לשנה?) בבית החרושת למצות, אצל ר' חיים ישראל הלפרין ז"ל. באלו הימים שמכרו המצה, מאחר שהיה תפוס ועסוק במשרתו זו, לא היה יכול להכין הכל לכבוד פסח, והיות שאז היה לנו החופש מהת"ת, צוה עלי שאני אסדר בעדו את כל ענייניו, וביקשתיו לרשום לי על נייר, מה עלי לעשות. ביקש ממני חתיכת נייר. אמרתי לו: 'הלא אנכי רואה, שעל השלחן שלך נמצא כל כך הרבה נייר. קח פיסת נייר אחת.' ענני: 'עתה ידעתי כי שכחת את המשנה והגמרא שבסוף בבא-קמא: כשהחרש עושה בבית בעל הבית - אף הנסורת של בעל הבית. אם כן, משמע מזה, שאסור לקחת נייר מבלי רשותו של בעל מאפיית המצות' - - -

"הייתי מוכרח לחפש את ר' חיים ישראל, לבקש ממנו רשות. כשפגשתי אותו וביקשתי את רשותו, ענני ר' חיים ישראל: 'אמנם ידעתי שאביך נאמן גדול, ולכן מיניתי אותו למשרה זו, אבל עד כדי כך - מעולם לא עלה על לבי.'"

☆ ☆

☆

ישוב דעתו של ר' אורי. פעם אירע עמו מאורע יוצא דופן. משהו חמד לצון ושלח לו מברק, ובו הודעת-שוא, כי בנו שבחוך לארץ שבק חיים, לא עלינו. בשקט ובשלווה חלץ את מנעליו, התיישב על הארץ, קיבל סעודת הבראה מן השכנים, וביקש כי יסדרו לו מנין בבית.

תוך כדי כך, מגיע מברק נוסף, ובו הבשורה, כי הבן חי וקיים -

- -

באותו שקט ובאותה הכנעה, קם והוציא בקבוק יין-שרף מן הארון, עם מעט עוגה. שתה לחיים, והלך לו לבית הכנסת, כאילו לא קרה דבר.

"היה הוא יהודי שכולו לה" - מפטיר אבא שיחי' את הסיפור הזה, ובנשימה אחת ממשיך ומספר: "פעם נסעתי עמו למירון בל"ג בעומר. הגיע לחצר רשב"י, ניגש לחלונות של קבר רבי אלעזר, אמר פרק תהלים אחד, ומיד חזר על עקבותיו ונסע הביתה..."

בתפילת שמונה-עשרה, עיניו עצומות מאד, והוא מתנועע לאיטו. אף פעם אחת בחייו לא הספיק לומר קדושה בחזרת הש"ץ שלאחר

ר' אורי המבורגר בהכנסת ס"ת בקטמון

מכן, שהרי רק ב"מודים" עקר רגליו. תדיר לאחר התפילה, הלך לענות לקדושה במנין אחר. בעיר העתיקה, הלך לפעמים לבית הכנסת של הכורדים, או לבית המדרש ע"ש רבי יוחנן בן זכאי.

"מהיותי תינוק, ידעתי שהוא קם באשמורת הבוקר להתפלל כותיקין, אבל כשהגעתי כבר לגיל תשע שנים, גם אני מבשרי אחזה, מפני שהיה רגיל להקיצני בכל אשמורת הבקר, בשעה 9 לפי השעון הערבי, הן בקיץ, הן בחורף. אלא שבחורף למדנו עד זמן תפילת שחרית כותיקין, ובקיץ למדנו אחרי התפילה. כשחזרנו הביתה, היה אומר לי, שישנה מצוה של 'ובלכתך בדרך', וחזר לפני בדרך, בקול רם, מה שלמדנו. לא פעם קרה, שההולכים ושבים נעצרו לראות את המתרחש..." – כותב הבן ר' פנחס, שנפטר בג' חשוון תשנ"ד.

ממשיך הבן ומתאר את ההשכמה בירושלים של פעם: "לעולם לא אשכח, איך שהזקן ר' אפרים קאלבער (הסייד) ז"ל, נהג להסתובב בשכונת מאה-שערים והסביבה, ולקרוא בקול נעים: 'הקיצו יהודים לעבודת הבורא!' בשבת קודש היה ר' אפרים מחלק בבית המדרש 'ישועות יעקב' שבמאה שערים, ללומדים שם, קפה שחור, ריחני."

סיפור

מסיפורי אליהו הנביא ממש, ארע לר' אורי המבורגר, לפני שמונים שנה בקירוב. את הפלא, שהתרחש עוד בימי התורכים, מגוללת בפנינו בתו הישישה, מרת מינדל לנדסברג, הזוכרת את המעשה לפרטי פרטים:

"זוכרת אני את הדבר, כאילו קרה אתמול. היה זה ביום שישי, ובבית אין שום דבר לשבת – – – אבי היה באמצע ברכת המזון. נכנס יהודי ספרדי בלתי-מוכר (ובירושלים הקטנה של אז – איזה יהודי היה יכול להיות בלתי מוכר?) אבי קם מפניו, והאיש שואל: יש לך ציצית? לא הבין אבא את שאלתו. סיים את ברכת המזון ושאל: 'מה כבודו רוצה?' – 'ציצית' אמר האיש. הראה לו אבי על הטלית-קטן שלבש. הסביר האורח, כי מתכוון הוא לשאול, אם יש לאבא עדיין מאותן ציציות שייצר בזמנים הטובים. ענה לו אבא: 'מזמן כבר אין לי ציציות. נותרו לי רק מעט קטנות אך חרוכות (מעיבוד-יתר בגפרית).'

"ביקש היהודי לראותו. מצאו חן בעיניו, ושאל אם יש עוד כאלה. הוציא לו אבא עוד. מיד הניח כסף רב על השלחן ועזב את הבית עם הציציות, כהרף-עין. מחווה לי אבא: 'קומי מהר, צאי החוצה וקיראי לאיש. הוא נתן כסף רב מדי'. יצאתי וחיפשתי, אך לא מצאתי. האיש איננו. רץ אבי אחריו לחפשו, ביקשו בכל הרחובות, ועד דוקטור טיכו הגיע (אויף מ'שערים וועג), ולא מצאו.

"אבי חוזר הביתה מתנשף, ומורה לאמא, לקחת את הכסף ולצאת לשוק, לקנות צרכי שבת. משיבה לו אמא: 'היכן אפשר כבר לקנות-מה, בשעה כה מאוחרת. לא אשיג דבר'. אמר לה: 'בכסף תשיגי'.

"ובאותם ימים קשים, לא ניתן היה בירושלים להשיג דגים כלל. אף לא בצל לבישולם. ומה היינו אוכלים בשבת – פאזי-קופטעלעס (קציצות תרד, סילקא). רגילה היתה אמא לקנות ארבע אגודות עלים לשבת.

"יצאה אמי לשוק, ראתה פלאכטע (פלחית) מוכרת תרד, ביקשה לקנות ארבע חבילות. אמרה הערביה: 'קחי כבר חמש, באותו מחיר'. הלכה אצל הקצב, לחפש עצם לבישול מרק. אמר לה: 'קחי כבר שתי עצמות, באותו מחיר...'

"ליל שבת. אבא חוזר מבית הכנסת, ועל השלחן – אוכל בשפע, שמזמן לא נראה בבית. אבא לא היה דברן, אך כאן פתח פיו. ואני, למרות היותי ילדה קטנה, הבנתי הכל. הוא פנה לאמא ואמר: 'הרי רואים אנו שהתרחש עימנו נס. מדוע התרחש הנס? – משום שביום שישי אמרתי אל לבי: אקח את השטריימל שלי, ואלך מחנות יין לחנות יין, להציע את השטריימל למשכון, ובלבד שיתנו לי יין לקידוש. גמרתי אומר: אלך לבית הכנסת בשבת עם ירמולקה בלבד, העיקר שאוכל לעשות קידוש. בזכות זה עזר לנו ה'. החלה אמא לבכות ונזכרה בפניו הטהורות של אותו יהודי ספרדי מיסתורי: 'צריך היה זה להיות אליהו הנביא. לו ידעתי, הייתי מתחננת אליו: עד מתי נסבול עוני נורא כזה'. הרגיעה אבא: 'הלא רואה את כי ה' מספק צרכינו, ומה לך לדאוג עוד.'"

סימטת-עפר

תלולה, שאינה חסרה טרשים ומהמורות, נמשכת מבית הכנסת של התימנים בקטמון "מגן דוד", עד לבית-כנסת הכורדים "צעקת הדל". חורף קשה. ר' אורי מבוסס בקרח לבן העוטה את הסימטה, שלג גדול שכמוהו עוד לא ראו כאן פליטי העיר העתיקה. לאן הוא מפלס לו דרך – לא לשטיבלך; ביום סגריר כזה, חשב, לבטח אמצא את פלוני הנדיב בבית...

אח"ח 1234567

לאחר עמל רב, והוא כבר זקן, אשתו לאה מתה זה מכבר, הגיע עד בית הנדיב. הליל רד, והוא עלה לבית האיש. נקש על דלתו באצבעות קפואות, וכשפתח לו הלה, אמר בקצרה: "באתי עבור ענין חשוב." תמה האיש על כי התאמץ לבוא במזג-אור קשה שכזה. אמר לו: "מאחר שהטרחתם עצמכם עד כדי כך, אתן לכם יותר מתמיד... אבל ר' אורי, אין זה בשבילכם, לחזור עתה הביתה; לינו פה הלילה" – התחנן. השיב לו ר' אורי: "לא אוכל להתעכב אצלך; זהו ענין של עיכוב שידוך, ההולך להתבטל מחמת ממון; עלי להעביר את הכסף עוד הלילה" – – –

את הסיפור הזה סיפר הנדיב עצמו לבן, ר' חיים המבורגר, לאחר פטירת אביו, והוסיף: "מעולם לא שאלתיו, לשם מה הוא נזקק לתרומות שביקש ממני. כי נהניתי לתת לו יד." היו יהודים שהעיוז ושאלו אותו, בשביל מי הוא אוסף כספים, ענה: "בשבילי..."

מספרת לנו הבת, מרת לנדסברג: "בנעורי, באה אלי ידידה, באשקע, וביקשה ממני, ללכת עמה לאסוף תרומות, עבור אשה נכה אחת. הלכתי עמה. כשחזרתי, ולאבי נודע הדבר, אמר לי: 'בטרם הולכים לאסוף כסף לצדקה, יש ללמוד כמה סעיפים בשולחן ערוך.' והוא פתח ספר, והראה לי, כי אין לגלות בשביל מי אוספים, וכי יש לקבל בסבר פנים יפות כל סכום הניתן לצדקה."

סיפור פלאי מספר לנו ר' נחמן בורשטיין, איש קטמון: "לילה אחד, ור' אורי כבר במושב-זקנים (באתר התחנה המרכזית של היום) מזה זמן. בקושי הלך על רגליו. לפתע הוא מופיע בביתי. השתוממתי. שאלתיו: 'מה הביאכם עד הלום?' אמר לי: 'נודע לי על משפחה הנוקקת לעזרה.' – 'ומדוע באתם עד קטמון?' – 'זכי היכן מכירים אותי, אם לא כאן. אלון אצלך הלילה, ובבוקר אלך לשטיבלך לאסוף את הכסף הנדרש מן המתפללים.' אמרתי לו 'הרי אין זה לפי כוחכם; זקנים אתם.' אמר לי: 'הרמב"ם אומר: 'חייב אדם ללמוד תורה עד יום מותו.' כך, לדעתי, העוסק בצדקה, חייב לעסוק בזה עד אפיסת

אוצר החכמה

ר' אורי עם חתנו, בכניסה לביתו בקטמון

הבחוות' - - - - - הצעתי לו לאכול, כדי לקיים עימו מצוות אכילה
 שתיה ולינה. אמר כי כבר אכל, אך בכל זאת יאכל גם אצלי. רצה
 להנות אותי. היית צריך לשמוע באיזו נעימות קרא קריאת-שמע שעל
 המיטה; במתינות, מילה במילה, גישמאק. בבוקר השכים קום ודלך
 ל: "משתוממת הייתה אחותו של ר' אורי, ריכל סגנביים, על ברכת
 המזון של אחיה ר' אורי; "איכל הוא עבד 2 מילים חלבה, וברכת
 המזון שלו אורכת שנה..." הייתה אומרת.
 ברכת מזון כזו למד מאביו ר' יוסף חיים, בן ר' פנחס, בן ר' משה
 נאוראמעסע.

1234567

אבי משפחת המבורגר הירושלמית, ר' משה נובומסטה

ר' יוסף חיים, אביו של ר' אורי המבורגר, היה מבני העליה של חצר שטרויס. "זוכרת אני" מספרת לנו מינה לנדסברג, "את הסבא ר' יוסף חיים בחצר שטרויס, מתפלל כותיקין, ולאחר התפילה לומד כמה שעות. כשהיו צעדיו נשמעים על רצפת החצר, קראה סבתא (בת-שבע) לדודה רבקה: 'לכי וערכי את השלחן'. פרסה מגבת, הוציאה רבע או חצי ככר לחם ממגירת השולחן, כדי שיברך לפחות על חתיכה גדולה. לאכילתו הגישו לו ספל קפה שחור עם חתיכות לחם, אותן הותיר הבן שייקע, הנכה. העוני היה מצמרר. איי, איזה עוני נורא. שילמו למלמד פרטי עבור אבי, לר' משה ווארשעווער מימין משה, ושלחו את אבא אליו ללמוד אך עם 2 פרוסות חרבות ליום, ספוגות רק בריח של דג-מלוח - - -"

אנו מקשים לאשת-שיחנו הישישה: "ומה עשה ר' יוסף חיים, סבך, לפרנסתו?" עונה היא: "איזו פרנסה? הוא היה צריך פרנסה? הכניס

חתיכות לחם יבשות לקפה ואכל. והיית צריך לשמוע איזה 'על נהרות בבל' אמר לאחר מכן; נדמה היה לך כי זה עתה חרב בית המקדש. וברכת המזון שלו – ספר כל מילה ומילה, כסופר פנינים. כך בדיוק בירך אבי."

☆ ☆

☆

גמר חובת

גמ"ח מהלך הוא ר' אורי; בכיסיו נמצאים תמיד, קופסאות גפרורים, עטים, גלויות-דואר, אסימונים – כדי שיהיו מזומנים לכל הצריך להם בדחיפות.

עוד בעיר העתיקה היה לר' אורי בביתו, חברה "לינת הצדק", וכל חולה שנזקק לכוסות-רוח, לבקבוק-חם או למדחום, בא לשאול אצלו, תמורת משכון.

"זוכרני בימי המצור, בבתי מחסה, כשלא יכולתי לצאת לחיידר שבעיר החדשה, למד עמי ר' אורי פרק 'השותפין', וכה הטיב להסביר!", אומר ר' נחמן בורשטיין, הנזכר כיצד דקדק עמו ר' אורי, שיבטא היטב את הפסוק הנזכר בגמרא: "הלא פרוס לרעב לחמך". מאד לא היתה דעתו נוחה מן המלמדים ומגידי השיעור שאינם קוראים את הפסוקים המובאים בגמרא, בניקודם הנכון.

ר' נחמן נזכר בערגה בישיבת "מדרש שמואל" שיסד אז ועד העיר העתיקה, כדי לעודד את התושבים הנצורים. הישיבה נוהלה בידי ר' שמואל רבינוביץ, בבית המדרש של חסידי קרלין בעיר העתיקה, והיא המשיכה להתקיים גם לאחר מכן בשטיבלך של קטמון, כישיבת ערב לבחורים.

ר' אהרן רובין, שלמד שם, מוסר לנו: "ר' אורי המבורגר היה בא בערבים לשטיבלך ללמוד. היו ניגשים אליו בחורים מישיבת הערב ושואלים אותו בכל מקום בש"ס, והוא ענה על-אתר, מבלי להביט אפילו בגמרא. אתה יודע, צעירים ניגשים ושואלים באמצע תוספות – מהו ה'ויש לומר' הזה, מבלי לחזור אפילו על ה'ואם תאמר'... ור' אורי – מיד בענינים; כאילו למד זאת עכשיו. בבבא-קמא כבסנהדרין, בקידושין כבחגיגה. דבר כזה, דומני, מתאים לאנשים מדורות קודמים."

ופרט קטן, אך מעניין, מוסיף ר' אהרן: "כשהיה ר' אורי רואה בחור

מכופף את הגמרא אליו, על חוד השולחן, היה אומר לו בענוות-חן:
 "צריכים אנו להתכופף אל הגמרא, ולא לכופף את הגמרא אלינו."
 אור החכמה

☆ ☆

☆

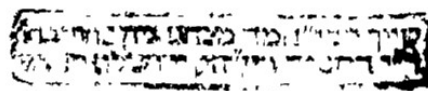
לפני שנים רבות, עם יסוד שכונת שערי-חסד, קנה שם ר'
 אורי המבורגר "נומער" ("מספר", דירה).

"זוכרתי, כשהעברנו את חפצינו מהעיר העתיקה לשערי-חסד, כשהגענו סמוך לשכונה, שקעה העגלה 'אויפן בארג' (על ההר. כיום, רחוב אוסישקין) בבוץ טובעני, מספרת הבת. "ניתקו העגלונים הערבים את הסוסים מן העגלה, והלכו להם. נשארנו עם כל החפצים בחוץ. הכניס אותנו ר' ליפא פרוש ללינת לילה. זעקה אמי לאבי: 'הלא יגנבו את החפצים שלנו!' אמר בשלווה: 'הגנבים אינם יודעים אפילו שקיימת שערי-חסד'... אז היתה השכונה הזעירה 'בקצה העולם'..."

"אבא בטח בה'. תדיר נהג לומר, במצבים הכי קשים: 'א דאנק דעם אויבערשטן דערפאר (תודה לה' על כך)'. ואכן, עם בוקר נמצאו כל החפצים בשלימותם על העגלה הנטושה; לא חסר חוט תפירה."
 "בעל קורא" בדקדוק רב היה ר' אורי בשערי-חסד, וידידו-נפש, ר' שמואל פפרמן, התפלא, היאך אינו טועה טעות קטנה מעולם.

אך שם התגורר ר' אורי רק מספר שנים, וכשנזקק להשיא את בתו, מכר את הדירה בשערי-חסד והלך לגור בשכונת כנסת. לאחר מכן, שכר את אותה דירה עצמה בשערי-חסד מאת הקונה.

שוב עבר לעיר העתיקה, כאשר הושיבו יהודים בחנם, למשך שנתיים, ברחוב חברון, כדי לחזק את הישוב היהודי. שם קרא בתורה, ב"ריישישער מאדראש" (בית המדרש של כולל רייסין), שבו היו גבאים ר' נחמיה חשין ויבל"ח ר' יעקב רקובסקי. כן קרא בתורה בכל המנינים שבחורבת רבי יהודה החסיד, וב"אלטער מאדראש" שבחצר החורבה.

חותמת ה"אלטער מאדראש"

printed from Otzar Hahochma www.otzar.org

[אורי'ח 1234567]

כלו שנתיים הימים של מגוריו ברחוב חברון, והערבי, בעל הבית, דרש 3-4 לירות שכר דירה מכל דייר. עבר לגור בחצר אור החיים, ומשם – לבתי מחסה. כאן ישב עד לנפילת העיר העתיקה בידי צר ואויב, בל"ג בעומר תש"ח.

את מה שעבר על אנשי העיר העתיקה בשבועות האחרונים לימי המצור, תחת מטר פגזים ואש מרגמות, העלה ר' אורי המבורגר על הכתב, במכתב לבניו.

כשהתפרסם המכתב ב"לוח ירושלים" תש"ט, נדהמו הכל להיוודע, באיזו מסירות-נפש אחזו תושבי בתי-מחסה האחרונים בישוב היהודי בעיר העתיקה.

במו-ידי קבר ר' אורי עשרות הרוגים יהודים, על פי היתר מיוחד, בתוך העיר העתיקה, בקבר-אחים, כשדפנות סוכתו הגדולה והיפה שימשו למעין ארון ענק לחללים שנקברו בבגדיהם.

"כשהיה חוזר מן הקבורות, כולו רטוב בדם ההרוגים, היה אומר: 'בל ישקוט הדם! יבואו נא הקדושים לפני כסא הכבוד ויבקשו עבור הדם הנקי הנשפך'" – – –

כאן נחנק קולה של הבת, הנזכרת בר' יצחק אורנשטיין, רב הכותל, ואשתו מושקע, שנהרגו באותה עת. אבל בר' אורי ובבני ביתו, לא נגעה שום פצצה. מאות פגזים וכדורים נחתו על יד ביתו, הוא מספר במכתבו, ואך שיברו זגוגיות או קילפו טיח מן הקירות.

במכתב, שאותו כתב בשבועותיו הראשונים בקטמון, מתאר הוא שני מעשי זוועה שביצעו הערבים בישיש בן תשעים וזוג קשישים יהודים ספרדים, כאשר שפכו עליהם נפט ושרפום חיים – בטרם הוציאו את כל הזקנים, הנשים והילדים משער-ציון לעבר שכונת קטמון, בשבת קודש, ל"ד לעומר תש"ח.

בקטמון היו הפליטים, בעלי משפחות גדולות, נזקקים הרבה לתמיכה. החל ר' אורי אוסף תרומות בעבורם, כשכל הזמן ממלמלות שפתיו משניות, גמרא, מדרש, שולחן-ערוך, מסילת-ישרים, בעל פה.

כש-עשרה שנים חי בקטמון. שנה אחת, חודש תשרי, חולה היה מאוד. "נכנסתי אצלו בחול המועד סוכות", מספר ר' חיים שלום שוורץ, "עם דמדומי ערב. אמר לי, כי טרם ברך על לולב היום. הבאנו

מתפנים מבתי-מחסה

לוח ירושלים

קנח

הרב אורי סגל המבורגר

בצאתי מירושלים

מכתב לבנים

ב"ה

ד' במדבר כד איר' חשיח פעה'ק ירושלים הנצורה חובביא קטמון 133.
החזה'ש לצאצאי היקרים והאהובים הי'.

הפעם שלוחה ברכתי לכם לא ממרום הר ציון אלא מאחורי
העירות שבסביבות ירושלים.

לפני 24 שנים הייתם מסובים אל שלחני בליל התקדש חג
הפסח והרביתי לספר לכם ביציאת מצרים, היום אני מתכוון לספר
לכם יציאת ירושלים העתיקה.

לתאר לכם את כל המוצאות אותנו מיום הכרזת האו"ם (29
נובמבר ט"ז כסלו העבר) לא אוכל כעת, אסתפק בתיאור 17 הימים
האחרונים לשבתנו שמה. ואולי אזכר במרוצת כתיבתי באיזה פרטים
מענינים מהימים הקודמים.

הממשלה הזדונית ששפתה אנגלית (שהיא רשעה לא פחות
הרבה ולא יותר מהאחרת המדברת בשפה זו מעבר לאוקינוס) היתה
צריכה לצאת מעירנו ביום 15 מאי שהוא יוש"ק פ' אמור, אבל למעשה
הקדימו פקידיה שאצלינו בעיר העתיקה ויצאו ביום ה' אמור בצהרים
וכמעט תיכף ליציאתם החלו הערבים (בהוראת מפקדיהם האנגלים
שהחליפו לבושיהם בשל הערבים) להרבות במעשי השחתה, פאגאזים
ומרגמות.

פאגאזים, זוהי מכונה קטנה, שבחורינו הי'ו העמידו בהמגרש
של בתי מחסה וקלעו בה את החץ לשער יפו. וכששינו באיזו נקודה
קטנטנה כיונו אל הקישלא שם, בנפול החץ היוצא ממנה, בכחו להרוג
10 אנשים ולפצוע כמה עשרות, מרגמה לא ראיתי אבל זוהי מכונה
להחריב ולהרוס בנינים.

לו ארבעה מינים, והוא בשארית כחותיו התרומם מן המיטה, בירך את הברכה והחל מנענע בכוונה. בו במקום קיבל שבץ מוחי."

שבועות רבים שכב מחוסר הכרה, כשהוא מתעורר לסירוגין. אחר התאושש ועבר, כאמור, למושב-זקנים. בתחילה היה בא מדי יום, רגלי, מבית הזקנים לקטמון, כדי להמשיך בעבודת הצדקה, אבל עד מהרה עזבו אותו כוחותיו.

בשבת קודש, י"ח חשון תשכ"ה, באה בתו אליו, שמעה מאחיה, כי הוא כבר אמר וידוי - - - ניגשה למיטתו, ראתה שראשו נטוי כלפי מעלה. שאלה אותו: "אל מה נשואות עיניך, אבא?" אמר: "רואה אני את סבא, ר' יצחק לייזר הרל"פ" - - -

למחרת היום, ביום ראשון בבוקר, ביקש את הכובע ואת המשקפיים. אמרו לו: "אלה למה לך?" אמר: "כשנמצאים בין אנשים, יש להתלבש כהוגן" - - - כנראה, באו אורחים רבים לבקרו לפני פטירתו.

באותו יום ראשון, לפני הצהריים, י"ט חשון, שבק ר' אורי המבורגר חיים לכל חי.

ר' אורי המבורגר עם אביו של המחבר (קיץ תשכ"ב)